

Jakość wód podziemnych w obszarze projektowanego ujęcia w Wojkowicach (trias, GZWP Bytom)

Jacek Rózkowski¹, Krzysztof Józwiak², Sylwester Sadowski³, Sławomir Wesolowski⁴

Water quality of the Triassic aquifer in the area of groundwater flow to the designed well in Wojkowice (MGB Bytom). *Prz. Geol.*, 65: 1377–1382.

Abstract. The paper discusses the quality of water of the Triassic aquifer in an anthropogenically changed area of water inflow to the designed groundwater intake W-1 in Wojkowice. The results are based on chemical determinations and hydrochemical modelling, and document the useful character of the water. The water is of quality classes II–IV and shows increased contents of SO_4 , NO_3 , Mg and high values of total hardness. Bacteriological pollution was found in springs.

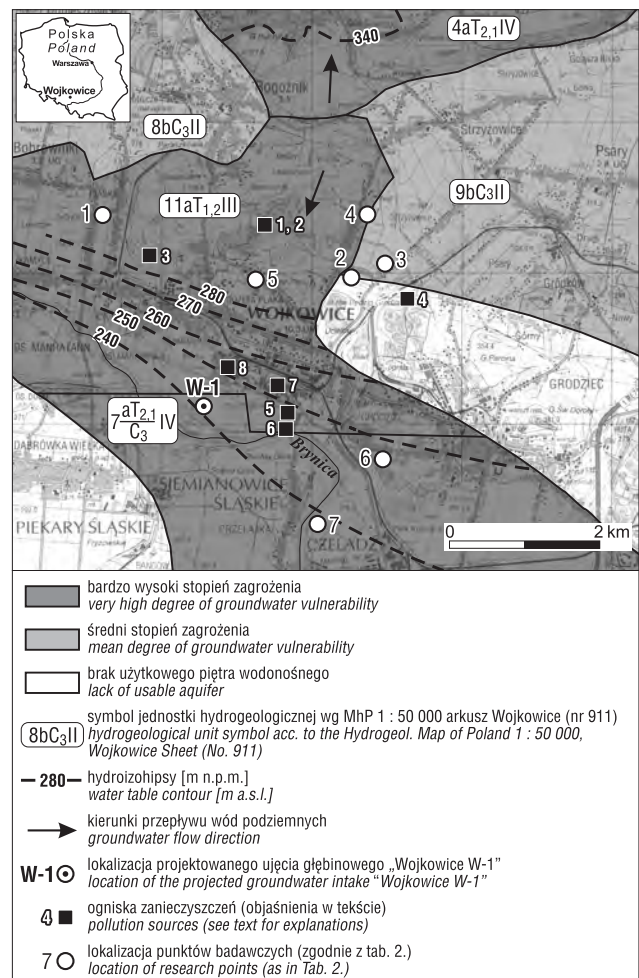
Keywords: groundwater quality, hydrochemical modelling, MGB Bytom, Wojkowice

Celem badań była ocena jakości wód kompleksu wodonośnego triasu w przekształconym antropogenicznie obszarze spływu wód podziemnych do projektowanego ujęcia w Wojkowicach k. Bytomia pod kątem jego przydatności do zaopatrzenia ludności w wodę pitną (Rózkowski, Sadowski, 2016). Oceny dokonano w świetle wyników badań chemizmu wód przeprowadzonych w 2016 r. oraz prac archiwalnych. Odniesiono się także do wyników modelowania hydrogeochemicznego w rejonie badań i w umiarkowanym przeobrażonym antropogenicznie obszarze porównawczym – w zlewniach Bobrka i Jaworznika.

CHARAKTERYSTYKA OBSZARU BADAŃ

Projektowane ujęcie wód podziemnych w Wojkowicach zlokalizowano w granicach głównego zbiornika wód podziemnych Bytom (329) (Wagner i in., 1997), na obszarze leżącym na S od zwartej zabudowy Wojkowic oraz Kopalni Węgla Kamiennego „Jowisz” i zlikwidowanej cementowni. Projekt robót geologicznych na wykonanie otworu badawczo-hydrogeologicznego W-1 w Wojkowicach w celu poboru wody podziemnej z utworów węglanowych triasu na potrzeby zaopatrzenia ludności w wodę do spożycia powstał w 2012 r., na zamówienie gminy Wojkowice (Kropka, 2012).

W okolicy ujęcia odsłaniają się wychodnie wapienia muszlowego i retu, przy czym poziom wodonośny wapienia muszlowego jest intensywnie drenowany wyrobiskami zlikwidowanej kopalni rud Zn i Pb, położonymi na S i SE od koryta rzeki Brynicy. Obszary spływu i zasobowy projektowanego ujęcia (ryc. 1) znajdują się w strefie bardzo wysokiego stopnia zagrożenia (Kropka, 2012; Wagner i in., 1997). W rejonie bytomskim, w spągowej części profilu ret jest wykształcony jako utwory marglisto-dolomityczne, a w części stropowej jako wapienie jamniste. Wapień muszlowy dolny jest wykształcony jako wapienie gogolińskie i dolomity kruszczońskie, środkowy jako dolomity diploporowe, a górny jako dolomity margliste lub wapienie płytkowate warstw tarnowickich (Baranowski, 1980).

Ryc. 1. Lokalizacja punktów badawczych i ognisk zanieczyszczeń na tle Mapy Hydrogeologicznej Polski 1 : 50 000, arkusz Wojkowice

Fig. 1. Location of research points and groundwater pollution sources according to the Hydrogeological Map of Poland (1 : 50 000), Wojkowice Sheet

¹ Wydział Nauk o Ziemi, Uniwersytet Śląski w Katowicach, ul. Będzińska 60, 41-200 Sosnowiec; jacek.rozkowski@us.edu.pl.

² Państwowy Instytut Geologiczny – Państwowy Instytut Badawczy, ul. Rakowiecka 4, 00-975 Warszawa; krzysztof.jozwiak@pgi.gov.pl.

³ Biuro Projektowo-Konsultingowe INVESTGEO, Sosnowiecki Park Naukowo-Techniczny, ul. Wojska Polskiego 8, 41-208 Sosnowiec; sylwester.sadowski@investgeo.pl.

⁴ Zakład Gospodarki Komunalnej, ul. Długosza 27, 42-580 Wojkowice; s.wesolowski@wojkowice.pl.

W obszarze spływu wód do projektowanego ujęcia W-1 w gminie Wojkowice znajduje się aż 8 małopowierzchniowych ognisk zanieczyszczeń (ryc. 1):

- 1) składowisko odpadów komunalnych „Recykling Wojkowice”, o pow. 1,4 ha, założone w wyrobisku poeksploatacyjnym skał węglanowych, eksploatowane w latach 1997–2015 przez 4 gminy: Wojkowice, Bobrowniki, Psary i Ożarówce;
- 2) wyrobisko odkrywkowe „Gawczyce”, od 1982 r. składowisko odpadów komunalnych, zlikwidowane przez zasypanie i pokrycie terenu darnią;
- 3) składowisko skały płonnej w wyrobisku powapiennym cementowni „Saturn” (d. kopalni wapienia „Żychcice”), o pow. 50 ha; N część wyrobiska na terenie gminy Wojkowice, o pow. 17 ha, jest wypełniona skałą płonną z KWK „Jowisz”;
- 4) zwałowisko nr 1 KWK „Jowisz” – nadpoziomowe, o pow. 5,9 ha, wysokości do 20 m; na zwałowisku odpady paleniskowe (popioły i żużle);
- 5) zwałowisko nr 2 KWK „Jowisz”, o pow. 6,8 ha; w latach 60.–80. XX w. deponowano na nim skałę płonną, materiał częściowo przepalony w wyniku procesów termicznych;
- 6) zrehabilitowane zwałowisko podziemne KWK „Grodziec”, o pow. 25 ha, głębokości 20 m, czynne w latach 60.–80. XX w.;
- 7) Tereny poprzemysłowe KWK „Jowisz” o pow. 11,8 ha;
- 8) Tereny poprzemysłowe Cementowni „Saturn”.

METODYKA BADAŃ

W obszarze spływu wód podziemnych do projektowanego ujęcia W-1 wykonano kartowanie hydrogeologiczne, hydrologiczne i sozologiczne na obszarze ok. 8 km² oraz wytypowano do badań hydrochemicznych 2 studnie głębinowe, scharakteryzowane w opracowaniu Płatek (2000), i 4 źródła (ryc. 1), drenujące głównie poziom wodonośny retu („Stara 107”, „Długosza 36”, „Brzeziny” i „U Wnuka”). Wytypowano także 1 studnię kopaną, która ujmuje płytszy, czwartorzędowy poziom wodonośny. Do oceny jakości wód wykorzystano dane archiwalne z lat 1984–2015, dotyczące ujęć głębinowych „Rozkówka R-1” i „Przełajka” (Miejskie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Ka-

nalizacji w Będzinie, 1984–2015; Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Katowicach, 2007–2015), a także wyniki badań fizykochemicznych i mikrobiologicznych wód wymienionych dwóch studni głębinowych oraz trzech źródeł badanych w czerwcu 2016 r. i źródła Długosza, aktywnego i badanego dopiero od listopada 2016 r. W ramach badań terenowych dokonano pomiaru temperatury i pH wód, zawartości tlenu rozpuszczonego oraz PEW. Badania laboratoryjne przeprowadzono w Laboratorium Środowiskowym SGS Polska Sp. z o.o. w Pszczynie.

WYNIKI BADAŃ SKŁADU CHEMICZNEGO WÓD

Badane wody, podobnie jak populacja wód serii węglanowej triasu zbiornika Bytom, charakteryzują się odmiennymi parametrami hydrochemicznymi niż wody pozostałych triasowych zbiorników monokliny śląsko-krakowskiej. Wody poziomu wodonośnego retu są istotnie przeobrażone. Cechują się podwyższoną mineralizacją, wielojonowymi typami, wysokimi stężeniami jonów SO₄, NO₃, Cl, Na, Mg i tw. ogólnej, zwłaszcza ujęcia głębinowe (Różkowski i in., 1997).

Wody studni nr 3 ujęcia „Przełajka”, typu wielojonowego HCO₃-Cl-SO₄-Ca-Mg-Na, HCO₃-SO₄-Cl-Ca-Mg-Na, HCO₃-SO₄-Cl-Ca-Mg, miały w latach 2007–2016 podwyższoną mineralizację (PEW – 709–1446 μS/cm). Ze względu na stężenia NO₃ należały one głównie do III klasy jakości wód. Przeważnie w III klasie jakości występowały także stężenia Ca i Mg, a okresowo Zn, PO₄, Cl, HCO₃, w klasie IV były sporadycznie stężenia SO₄. Okresowe przekroczenia dopuszczalnych koncentracji związków w wodach pitnych dotyczyły SO₄, Mg i tw. ogólnej.

Także wody studni R-1 ujęcia „Rozkówka R-1” charakteryzowały się podwyższoną mineralizacją (PEW od 903 do 1307 μS/cm), miały typ HCO₃-SO₄-Ca-Mg, klasę jakości głównie IV (wysokie stężenia w wodzie NO₃ oraz SO₄). W III klasie jakości występowały przeważnie stężenia Ca, Mg, HCO₃, ponadto PO₄ i Zn. Stężenia NO₃ w wodzie dynamicznie wzrosły w XXI w., przekraczając wartości dopuszczalne. Okresowo obserwowano także przekroczenia stężeń SO₄, Mg i tw. ogólnej (tab. 1–2).

Tab. 1. Parametry wód podziemnych eksploatowanych studnią „Rozkówka R-1” w latach 1984–2015 (wg MPWiK w Będzinie, 1984–2015)

Table 1. Variability of concentrations of investigated parameters in groundwater from the “Rozkówka R-1” well in the period of 1984–2015 (acc. to MPWiK in Będzin, 1984–2015)

Lata Years	pH	Sucha pozostałość Dry residue [mg/dm ³]	PEW EC [μS/cm]	Twardość ogólna Total hardness [mg CaCO ₃ /dm ³]	NH ₄ [mg/dm ³]	NO ₂ [mg/dm ³]	NO ₃ [mg/dm ³]
1984–1989	7,0	818–911	–	532–641	0–0,02	0–0,015	5–8
1990–1999	7,0–7,97	584–1035	1138–1271	356–661	0–0,06	0–0,003	2–11
2000–2001	7,2–7,88	912–1058	1351	594–618	0–0,05	0–0,002	2–48
2012–2015	6,63–7,6	–	1246–1291	503–683	0–0,37	0–0,022	12–59
Lata Years	Cl [mg/dm ³]	PO ₄ [mg/dm ³]	Mg [mg/dm ³]	Mn [μg/dm ³]	SO ₄ [mg/dm ³]	Ca [mg/dm ³]	Fe [μg/dm ³]
1984–1989	56–86	0–0,03	55–69	0	197–256	123–141	0
1990–1999	38–121	0–0,06	41–75	0–30	93–298	85–157	1–1140
2000–2001	73–161	0,01–0,02	62–72	0	159–267	136	10–30
2012–2015	–	–	–	<10–47	48–264	–	<10–160

Tab. 3. Udział procentowy wybranych specjacji w wodach podziemnych
Table 3. Percentage of selected species in the groundwater

Specjacja Speciation	Wody przekształcone antropogenicznie Anthropogenically altered water							Wody quasi-naturalne Quasi-natural water						
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
C	HCO ₃ ⁻	94,05	73,98	54,14	89	89,01	80,75	87,51	86,74	90,68	91,07	92,51	87,2	89,86
	CaHCO ₃ ⁺	1,45	1,47	0,9	1,26	1,56	1,49	1,12	1,47	1,11	0,89	1,33	1,27	1,15
	CaCO ₃	1,28												
	H ₂ CO ₃	1,15	23,41	44,29		8,89	16,03		10,73	7,03	6,87	5,11	10,72	7,82
	CO ₃ ⁻²	0,91			8,62			10,09						
	MgHCO ₃ ⁺	0,78	0,94	0,61	0,8		1,47	0,9	0,8	0,8	0,83	0,51	0,58	0,85
S	SO ₄ ⁻²	79,38	75,4	77,11	79,65	81,14	74,29	84,11	78,15	81,07	82,64	81,4	80,54	80,72
	CaSO ₄	14,1	16,22	15,04	13,07	16,65	14,46	9,23	15,68	12,6	10,89	14,6	14,67	12,88
	MgSO ₄	6,45	7,86	7,66	7,17	1,74	10,89	6,06	6,08	6,13	6,44	3,93	4,71	6,33
	NaSO ₄ ⁻							0,59						
P	HPO ₄ ⁻²	48,09	28,71	16,64	43,86	47,05	33,32	48,23	41,72	48,58	50,17	52,01	43,85	47,27
	CaHPO ₄	20,91	14,74	7,71	17,71	23,34	15,49	12,89	19,68	17,51	15,13	21,81	18,72	17,47
	MgHPO ₄	13,52	10,57	5,85	13,6	3,52	17,23	12,13	11,58	13,24	14,23	8,99	9,15	13,38
	CaPO ₄ ⁻	8,69			0,93	1,19		0,57	0,81	1,16	1,03	2,02	0,78	1,03
	MgPO ₄ ⁻	5,6			0,71			0,54		0,87	0,97	0,83		0,79
	H ₂ PO ₄ ⁻	3,02	42,59	65,88	22,04	23,65	30,69	24,3	24,37	17,83	17,78	13,75	25,97	19,19
	CaH ₂ PO ₄ ⁺		1,72	2,22	0,62	0,83	1,15	0,63	0,85					0,51
	MgH ₂ PO ₄ ⁺		1,16	1,59			1,2	0,56					0,78	
Ca	Ca ⁺²	90,18	90,5	92,92	92,26	93,91	88,17	73,69	91,59	92,69	92,69	92,71	93,01	93,38
	CaSO ₄	4,09	6,38	5,28	4,84	3,47	8,83	19,37	5,48	4,38	4,76	4,3	4,44	4,06
	CaHCO ₃ ⁺	3,01	3	1,76	2,56	2,3	2,83	5,33	2,67	2,51	2,17	2,46	2,31	2,23
	CaCO ₃	2,65			0,29			1,57				0,51		
Mg	Mg ⁺²	90,92	90,34	92,98	92,21	93,76	88,21	71,69	91,58	92,63	92,79	92,72	92,97	93,39
	MgSO ₄	3,98	5,9	4,84	4,7	3,27	8,18	5	4,92	3,84	4,07	3,82	3,97	3,55
	MgHCO ₃ ⁺	3,44	3,64	2,16	2,87	2,69	3,45	22,39	3,37	3,28	2,94	3,15	2,92	2,93
	MgCO ₃	1,53						0,88						

Objaśnienia do tabel 3, 4 i 5: 1–13 punkty poboru wód do badań; zlewnia Brynicy: 1) źródło Stara 107, 2) źródło Długosza 36, 3) źródło Brzeziny, 4) źródło U Wnuka, 5) studnia kopana ul. Głowackiego 95, 6) studnia Rozkówka R-1, 7) studnia Przelajka 3, 10) źródło Na Kamionce w Będzinie; zlewnia Bobrka: 8) źródło Strzemieszyce-Stawy, 9) źródło Dąbrowa Górnicza-Zakawa; zlewnia Jaworzniaka: 11) źródło w Górze Siewierskiej, 12) źródło Rogoźnik pod Buczynową Górą, 13) źródło w Twardowicach

Comments to Tables 3, 4 and 5: 1–13 water sampling sites; Brynica River drainage area: 1) spring Stara 107, 2) spring of Dlugosz 36, 3) spring Brzeziny, 4) spring U Wnuka, 5) dug well Głowackiego street 95, 6) well Rozkówka R-1, 7) well Przelajka 3, 10) spring Na Kamionce in Będzin; Bobrek River drainage area: 8) spring Strzemieszyce-Stawy, 9) spring Dąbrowa Górnicza-Zakawa; Jaworzniak River drainage area: 11) spring Góra Siewierska, 12) spring Rogoźnik at Buczynowa Góra, 13) spring in Twardowice

W obydwu typach wód podziemnych głównymi postaciami fosforu są HPO₄⁻² (średnia zawartość odpowiednio 37,99% i 47,27%) oraz H₂PO₄⁻ (średnie stężenie wynosi 30,31% i 21,70% całkowitej zawartości P) (tab. 3). Nie obserwuje się istotnego zróżnicowania w rozkładzie pozostałych form specjacyjnych (CaHPO₄, MgHPO₄, CaPO₄⁻, MgPO₄⁻, CaH₂PO₄⁺, MgH₂PO₄⁺). Średnia zawartość CaHPO₄ wynosi w środowisku przekształconym antropogenicznie 16,11%, a w środowisku niemal naturalnym 18,38%, natomiast MgHPO₄ – 10,92% i 11,76%. W wodach zbliżonych do naturalnych średnie stężenie HPO₄⁻² wyniosło 0,06 mg/dm³, a w rejonie Wojkowic 0,20 mg/dm³. Przy braku minerałów fosforowych i tylko ewentualnych podstawieniach fosforu w składzie minerałów, głównym źródłem fosforu w obydwu podgrupach w badanym środowisku jest proces mineralizacji substancji organicznej oraz zanieczyszczenia antropogeniczne.

Główną specjacją wapnia w opisywanych typach wód jest Ca⁺², którego średnia zawartość w rejonie Wojkowic wynosi 88,80%, a w obszarach porównawczych 92,68% całkowitej zawartości Ca w wodach podziemnych (tab. 3). Udział formy CaSO₄ w warunkach silniejszej antropopresji jest natomiast zdecydowanie wyższy (odpowiednio 7,47% i 4,57%). Forma CaHCO₃⁺ występuje w podobnych ilościach (średnio 2,97 i 2,39%; tab. 3). W wodach przekształconych antropogenicznie i quasi-naturalnych średnie stężenie Ca wynosiło 126,6 i 111,1 mg/dm³. Analizując rozkład specjacji w obydwu podgrupach można stwierdzić, że źródłem występowania Ca w wodach podziemnych jest rozpuszczanie węglanowej matrycy skalnej, podrzędnie rozpuszczanie się w wodach atmosferycznego i glebowego CO₂.

Główną specjacją magnezu w badanych typach wód jest Mg⁺², którego średnia zawartość wynosi odpowiednio 88,59% i 92,68% całkowitej zawartości Mg w wodach

Tab. 4. Zakres zmienności wskaźników nasycenia (SI) wód względem wybranych faz mineralnych
Table 4. Variability of the Saturation Index (SI) of selected mineral phases

Faza Phases	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	5% log <i>k</i>
Albit / <i>Albite</i> NaAlSi ₃ O ₈	-3,05	-2,02	-2,85	-2,84	-2,28	-2,11	-1,87	-	-	-	-	-	-	0,9001
Kalcyt / <i>Calcite</i> CaCO ₃	1,12	-0,13	-0,87	0,09	0,14	0,03	1,03	0,17	0,21	0,08	0,41	0,03	0,14	0,424
Dwutlenek węgla / <i>Carbon dioxide</i> CO ₂	-2,89	-1,45	-1,31	-2,08	-2,12	-1,65	-0,9	-1,94	-2,2	-2,29	-2,35	-2,04	-2,2	0,0734
Dolomit / <i>Dolomite</i> CaMg(CO ₃) ₂	1,87	-0,62	-2,09	-0,1	-0,73	-0,11	1,85	-0,14	0,04	-0,15	0,18	-0,50	-0,12	0,827
Gips / <i>Gypsum</i> CaSO ₄ × 2H ₂ O	-1,64	-1,24	-1,44	-1,62	-1,65	-1,12	-1,37	-1,39	-1,63	-1,68	-1,58	-1,57	-1,63	0,229
Illit / <i>Illite</i> K _{0,6} Mg _{0,25} Al _{2,3} Si _{3,5} O ₁₀ (OH) ₂	-0,61	1,79	1,09	0,74	2,74	1,94	1,24	-	-	-	-	-	-	2,0135
Kaolinit / <i>Kaolinite</i> Al ₂ Si ₂ O ₅ (OH) ₄	1,69	4,58	4,51	3,41	4,54	4,31	3,72	-	-	-	-	-	-	0,3718
Kwarc / <i>Quartz</i> SiO ₂	0,38	0,43	0,43	0,38	0,41	0,43	0,41	0,20	0,03	0,16	0,13	0,17	0,14	0,199
Krzemionka amorf. / <i>Amorphous silica</i> SiO ₂	-0,97	-0,94	-0,94	-0,97	-0,95	-0,94	-0,95	-1,18	-1,36	-1,23	-1,25	-1,21	-1,25	0,1509

Objaśnienia: kursywa – warunki stanu równowagi; pogrubienie – warunki przesylenia
 Explanations: *italics* – steady-state conditions; **bold** – supersaturation conditions

Tab. 5. Wyniki badań temperatury i odczynu wód podziemnych
Table 5. Results of field tests of temperature and water reaction in the groundwater

Punkty Point	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Temperatura Temperature [°C]	13	10,5	10,1	13,5	11,8	10,5	12,2	9	7,8	6,5	8,5	8,8	7,6
pH	8,3	6,9	6,5	7,4	7,4	7,1	7,3	7,33	7,55	7,58	7,69	7,34	7,5

podziemnych (tab. 3). Formy MgSO₄ i MgHCO₃⁺ występują w obydwu poligonach badawczych w podobnych ilościach. W wodach quasi-naturalnych i przekształconych antropogenicznie średnie stężenie Mg wynosiło: 29,9 i 42,2 mg/dm³. Źródłem występowania Mg w wodach podziemnych jest głównie rozpuszczanie węglanowego szkieletu skalnego oraz wymiana jonowa.

W matrycy skalnej dominują minerały węglanowe związane z wapieniami i dolomitami, podrzędnie marglami (Baranowski, 1980). W rejonie Wojkowic w wodach źródła Stara Wieś i w studni „Przełajka 3” występują warunki sprzyjające wytrącaniu kalcytu, a także dolomitu; w wodach źródła Długosza – sprzyjające rozpuszczaniu kalcytu; w pozostałych punktach – charakterystyczne dla stanu równowagi w odniesieniu do kalcytu. W wodach quasi-naturalnych występują warunki stanu równowagi kalcytu i dolomitu. W obszarze przekształconym antropogenicznie kierunek zachodzenia procesów geochemicznych kształtuje antropopresja. W obszarach niemal naturalnych procesy rozpuszczania lub wytrącania minerałów węglanowych stanowią jeden z możliwych procesów kształtujących typ hydrochemiczny wód podziemnych.

W pracy przyjęto standardowe pojęcie granic wskaźnika nasycenia. Granice stanu równowagi (SI = 0) wynoszą ±5% log *k* danej reakcji. Wartości dodatnie, większe od wartości +5% log *k*, świadczą o możliwości wytrącania

(ewentualnie neutralnym zachowaniu minerału względem wód podziemnych). Wartości ujemne, mniejsze od -5% log *k*, świadczą o warunkach, w których może zachodzić rozpuszczanie minerału.

PODSUMOWANIE

W przekształconym antropogenicznie obszarze projektowanego ujęcia W-1 w Wojkowicach wody kompleksu wodonośnego triasu charakteryzuje podwyższona mineralizacja (PEW – 480–1446 μS/cm). Są to wody twarde i bardzo twarde, typu HCO₃-SO₄-Ca-Mg lub HCO₃-SO₄-Cl-Ca-Mg-Na, kwalifikowane do klas jakości od II do IV. Stałe lub okresowe przekroczenia wartości dopuszczalnych dla wód pitnych odnoszą się do SO₄, NO₃, Mg i twardości ogólnej. Jakość wód ze studni głębinowych nie wskazuje na zagrożenie bakteriologiczne. W celu uzyskania wody spełniającej standardy jakości wód pitnych, wody z ujęcia głębinowego W-1 należy mieszać z wodą dostarczaną z innego źródła o dobrych parametrach jakościowych.

Wyniki modelowania hydrogeochemicznego potwierdziły znaczące przeobrażenie antropogeniczne wód podziemnych w rejonie Wojkowic (zwłaszcza w punktach nr 2, 3, 6 i 7).

W rozkładzie specjacji stwierdzono zróżnicowanie ilościowe specjacji (C) i udziału specjacji w obszarach przekształconych antropogenicznie i quasi-naturalnych (także inne pierwiastki). Dobrym przykładem może być węgiel (w obszarach przekształconych antropogenicznie – 6 specjacji: HCO_3^- , CaHCO_3^+ , CaCO_3 , H_2CO_3 , CO_3^{2-} , MgHCO_3^+ , a w quasi-naturalnych 4 specjacje: HCO_3^- , CaHCO_3^+ , H_2CO_3 , MgHCO_3^+). Udział, np. formy HCO_3^- , mieścił się odpowiednio w granicach: 54,1–94,0% i 86,7–92,5% całkowitej zawartości C rozpuszczonego w wodzie.

Zaobserwowano również silne zróżnicowanie występowania form HPO_4^{2-} , odpowiednio 16,6–48,2% i 41,7–52,0%, H_2PO_4^- , odpowiednio 3,0–65,9% i 13,8–26,0% czy Mg^{+2} , odpowiednio 71,7–93,8% i 91,6–93,4%. Obliczone dla obszarów quasi-naturalnych wartości wskaźnika SI charakteryzują się występowaniem warunków stanu równowagi głównych minerałów matrycy skalnej – kalcytu i dolomitu (np. kalcyt SIC 0,03–0,21). Obszary o przeobrażonym antropogenicznie chemizmie wód charakteryzują się natomiast szerokim spektrum warunków – od sprzyjających rozpuszczaniu po umożliwiające wytrącanie się minerałów matrycy skalnej (np. kalcyt SIC – 0,87–1,12).

LITERATURA

- ANDREJCZUK W., JÓŹWIAK K., RÓŹKOWSKI J. 2009 – Kształtowanie się chemizmu wód gipsowej jaskini Zołuszka (Ukraina, Mołdawia). *Biul. Państw. Inst. Geol.*, 436: 9–16.
- BARANOWSKI H. 1980 – Bytomski rejon złożowy [W:] RóŹkowski A. & Wilk Z. (red.), Warunki hydrogeologiczne złóż rud cynku i ołowiu regionu śląsko-krakowskiego. *Pr. Inst. Geol.*, [seria nienumerowana]: 115–120.
- JÓŹWIAK K. 2007 – Modelowanie geochemiczne jako narzędzie do identyfikacji procesów kształtujących skład chemiczny wód. [W:] *Guidebook & Abstracts. Materiały 25th Speleological School, Karst & Cryokarst and 8th GLACKIPR Symposium*, Sosnowiec–Wrocław.
- JÓŹWIAK K. 2013 – Zastosowanie modelowania geochemicznego do oceny stopnia murszenia gleb – na przykładzie Kampinoskiego Parku Narodowego. *Konf. Środowisko glebotwórcze i gleby dolin rzecznych*, Abstrakty. Ustka 10–12 czerwca 2013 r.
- JÓŹWIAK K., ANDREJCZUK V., RÓŹKOWSKI J. 2012 – Wyniki modelowania geochemicznego wód podziemnych serii gipsonośnej triasu gór Deshat Korabi. *Biul. Państw. Inst. Geol.*, 451: 107–114.
- KROPKA J. 2012 – Projekt robót geologicznych na wykonanie otworu badawczo-hydrogeologicznego W-1 na terenie gminy Wojkowice w celu poboru wody podziemnej z utworów węglanowych triasu dla zaopatrzenia ludności w wodę do spożycia. INTERGEO Sp. z o.o. w Sosnowcu.
- MPWiK w Będzinie 1984–2015 – Wyniki badań fizykochemicznych wód studni Rozkówka z lat 1984–2015. *Arch. MPWiK Sp. z o.o. w Będzinie*.
- OKRUSZKO T., MIODUSZEWSKI W., KUCHARSKI L. (red.) 2011 – Ochrona i renaturyzacja mokradeł Kampinoskiego Parku Narodowego. *Wyd. SGGW*: 1–240.
- PLĄTEK J. 2000 – Dokumentacja (uproszczona) hydrogeologiczna zasobów eksploatacyjnych ujęcia wód podziemnych z triasowego poziomu wodonośnego, studnia „Rozkówka” – Będzin–Grodziec, Gliwice. *Arch. MPWiK Sp. z o.o. w Będzinie*.
- RÓŹKOWSKI A., CHMURA A., SIEMIŃSKI A. (red.) 1997 – Użytkowe wody podziemne Górnośląskiego Zagłębia Węglowego i jego obrzeżenia. *Pr. Państw. Inst. Geol.*, 159.
- RÓŹKOWSKI J., JÓŹWIAK K. 2005 – Specjacyjne modelowanie hydrogeochemiczne w zbiorniku szczelinowo krasowym Jury Krakowskiej. [W:] *Współczesne Problemy Hydrogeologii*, 12: 623–631.
- RÓŹKOWSKI J., SADOWSKI S. 2016 – Ocena jakości wód podziemnych kompleksu wodonośnego triasu, z wykazaniem możliwości ich wykorzystania dla celów zaopatrzenia ludności w wodę przeznaczoną do spożycia w obszarze sływu wód podziemnych do projektowanego ujęcia głębinowego W-1 w Wojkowicach. *Sprawozdania z badań wód podziemnych za okres 2012–2015*. *Arch. MPWiK Sp. z o.o. w Będzinie*.
- RÓŹKOWSKI J., JÓŹWIAK K., ANDREJCZUK V. 2011 – Chemizm wód podziemnych serii gipsonośnej badenu w północnej części zapadliśka przedkarpackiego. [W:] *Współczesne Problemy Hydrogeologii*. Poznań–Żerków, 14–16.09.2011 r. *Biul. Państw. Inst. Geol.*, 445: 573–583.
- SPRAWOZDANIE z badań próbek wód z rejonu Wojkowic z okresu 02.06.–14.11.2016 r. *Arch. SGS Laboratorium Środowiskowe, Pszczyna*.
- WAGNER J., CHMURA A., SIEMIŃSKI A. 1997 – Mapa Hydrogeologiczna Polski 1 : 50 000, ark. Wojkowice. *Państw. Inst. Geol.*
- WIOŚ Katowice 2007–2015 – Wyniki badań monitoringowych wód studni Rozkówka (2230/K) i Przelajka (2228/K) – *Arch. WIOŚ Katowice*.